

Chapter 1

Past and Future Existences

ભૂતકાળ અને ભવિષ્યનાં અસ્તિત્વોની અનુભૂતિ

Our origins shape our past, present and future.

I do not know whether reincarnation is a reality or not, but imagining existences provides fine poetic material. In this chapter in the first part I have traced my imagined existences from the beginning of life on the Earth. In the second section I have imagined some future existences of mine.

Poet's Response

Play of poetic imagination: The poet does not believe in rebirth but nor does he exclude its possibility. He finds this play of imagination full of poetic potential. So he imagines his existences from the beginnings of life on the Earth and also his future existences. This way he creates an enjoyable clutch of poems which would delight any connoisseur. Singing of his existences from comet to singer, he finally culminates in the singer's silence. This poetic experience is novel and thrilling.

– Rajendra Shukla

આપણી ઉત્પત્તિ આપણા ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યને ઘાટ આપે છે.

હું પુનર્જન્મ જેવું કશું છે કે નહીં એ જાણતો નથી, પણ કલ્પેલા પુનર્જન્મોમાં કાવ્યરચનાની ભરપૂર સામગ્રી છે. પહેલા વિભાગમાં મેં મારાં કાલ્પનિક અસ્તિત્વો પૃથ્વીનાં આરંભના સમયથી ચીતર્યા છે. બીજા વિભાગમાં ભવિષ્યમાં મારાં શાં અસ્તિત્વો હશે એ કલ્પ્યાં છે.

સર્જક પ્રતિભાવ

કલ્પનાની કાવ્ય-ક્રીડા: કવિ પૂર્વજન્મ સ્વીકારતા નથી છતાં પૂર્ણતઃ એની સંભાવનાને નકારતા પણ નથી. આ કલ્પના એમને મન કાવ્યમય તો છે જ. એટલે એ આ સૃષ્ટિના આદિ-કાળથી પોતાના અવતારો કલ્પે છે અને ભવિષ્યના અવતારો પણ કલ્પીને આસ્વાદ્ય કાવ્યક્રીડાનું ગુચ્છ રચે છે જે કોઈ પણ ભાવક માટે આહ્લાદક છે. ધૂમકેતુથી આરંભીને અંતે ગાયક તરીકેના અવતારમાં આકંઠ ગાન કરીને પછી એ એક નીરવતામાં રૂપાંતરિત થાય છે. આ કાવ્યાનુભવ અપૂર્વ છે અને રોમાંચક પણ.

– રાજેન્દ્ર શુક્લ

Pit of Existences

If you sit still
on a precipice
while the day is bemoaning
its approaching blindness
and spraying its fading shine
so that stars geminate
and intimate mortality
tenderly
and a fever stokes your fantasies
you may sight
your prior existences
in a pit.

■

ખાઈમાં અસ્તિત્વો

કોઈ વાર તમે ભેખડ પર
શાંત બેઠા હો જ્યારે દિન
પોતાના આવી રહેલા
અંધાપા વિશે પોતાને કોસતો હોય
પોતાની ઓસરતી કાંતિને
આસપાસ છાંટતો હોય
કે તારા જન્મીને ટમકીને
મૃત્યુનો બધાને નાજુકતાથી
અહેસાસ કરાવે અને જ્વરમાં
તમે દિવાસ્વપ્નો જોતા હો
ત્યારે કદાચ તમે તમારાં પૂર્વ
અસ્તિત્વોને કોઈ ખાઈમાં જોઈ શકશો!

■

Comet

Was I a fragment
of a planet that burst
because its rowdy life
crossed its capacity
to bear it?
For eons I wheeled
through space.
Spores of my past
slumbered inside me.
Every millennium
I passed the planets
rounded the Sun
and warmed
to a cobweb of urges
that iced as I retreated
into the void.
But once
a force pointed me wilfully
to a strange pull.
I plunged headlong
into a waking passion.
In a brief mating with Earth
I knew even as I blazed
that I was but a pod
to green a waste.
For many eons
I have been buried
in Earth's flesh.
She too has slipped
from age to age.
But still I rise
to bask on shoots when
water frisks air thaws
green grows thick with pubic hair
and warmth chases ice away.

Note: Some astronomers have suggested that life on the Earth came from a comet or a meteor.

જીવનધારાની અનુભૂતિ

ધૂમકેતુ

કોઈ ગ્રહનો હું સૌરમંડળમાં
પરિભ્રમણ કરતો કકડો હતો.
ગ્રહના જીવોનાં અધમ કૃત્યો
બેહદ થતાં ગ્રહ નષ્ટ થયો હતો.
લાખો વર્ષ અવકાશમાં
હું નિષ્ક્રિય રજાળતો રહ્યો.
મારા ભૂતકાળના જીવાખો
મારી અંદર થીજેલા પડી રહ્યા હતા.
દર શતકે હું પૃથ્વી પાસેથી પસાર થઈ
સૂર્યનું પરિભ્રમણ કરતો
અને ત્યારે મારી સુષુપ્ત કામનાઓ
થોડીક ઉખિલ થતી.
પણ ફરી અવકાશના
અંધારપટમાં હું ખોવાઈ જતો
એટલે એ કામનાઓ થીજી જતી.
પણ એક વાર વિચિત્ર ખેંચાણના
સાદને આધીન થયો.
જાગૃત થતા આવેગથી હું ધરા તરફ ધસ્યો.
એ પળભરના મિલનમાં સળગી ગયો.
ભસ્મીભૂત થતાં પહેલાં
એટલી તો પ્રતીતિ થઈ
કે હું નિર્જન ભૂમિને
જીવંત કરવાનું સાધન હતું.
હવે અગણિત વર્ષોથી
તૂટેલો-ફૂટેલો પૃથ્વીના દેહમાં
હું પડી રહ્યો છું.
એને પણ પળિયા આવ્યા છે.
છતાં આજે પણ વસંતના પહેલા પ્રભાતે
સૂર્યસ્નાન કરવા બહાર આવું છું
જ્યારે સમીર રમતે ચઢે છે
પાણી પીગળી ઠેરઠેર વહે છે
સગર્ભાના કેશસમી હરિયાળી
ઘટ્ટ થાય છે અને બરફનો ઉખા
બહિષ્કાર કરે છે!

નોંધ: અમુક ખગોળશાસ્ત્રીઓ માને છે કે આદિકાળમાં પૃથ્વી પર જીવન કોઈ જીવાંશને સંવરેલા ધૂમકેતુ દ્વારા પાંગર્યું હતું.

First Name

It was

just a crystal in stone
sun-soaked and sparkling
and the toddler
gazed and gazed.

Its lungs filled throat
strained tongue trembled
to call it name this marvel
possess its being clasp
it in its tiny mouth like a tit.

And a word did come
swaddled in saliva
'bub' perhaps.

An ancestor that fathered
innumerable words
verses and tales
and coruscating lines
uniting people
separating them.

I was that name
seized in that booty
never spoken again
but stuck like loam
to the roots of every
shimmering saying.

પહેલું નામ

હતો તો
એ સ્ફટિકનો ટુકડો
ખરબચડો પણ ચમકતો
સૂર્યકિરણોથી લદબદ.
એક ટાબરિયો એને તાકી રહ્યો.
આ અદ્ભુત વસ્તુનું નામ પાડવા
નામ પાડી નાનકડા મુખમાં
ડીંટી જેમ ઝાલી
પોતાનું કરવા.
એનાં ફેફસાં ફૂલી ગયાં
ગળું તંગ થઈ ગયું
જીભ થરકવા લાગી.
અને શબ્દ જન્મ્યો
'બબ' જેવો કંઈક
લાળમાં વીંટાયેલો પૂર્વજ
જેણે જણ્યાં અસંખ્ય
શબ્દો, લીટીઓ, વાતો,
ચમકતાં કાવ્યો,
લેખનો મનુષ્યોને સાંધતા,
ભિન્ન કરતા.
એ શબ્દ હું હતો
પહેલી બાળ-લૂંટમાં ઝડપાયેલો
ફરી કદી ન ઉચ્ચારાયેલો
પણ દરેક કથનનાં મૂળિયાંઓને
માટી જેમ વળગેલો.

Elixir

I was a tonic of the gods
to revive them
when their spirits drooped.
The god of art wanted to patronize
art among humans.
So he took a bucketful of me
and poured it atop a hill.

I trickled down through a fissure
to the top of a cave
seeking a proper host to enliven.

Saw from above
a savage in a cave
coaxing and hectoring
his painting of a snorting bull
on a wall to succumb in a coming
hunt and yield its flesh for festivity.
I felt sick at this greed.

Dropped quickly
anointing the painting
avoiding the painter -
to ensure the triumph
of art over artist!
And so art has spread
from cave to cave
from easel to easel
from gallery to gallery
all over the world.
Humankind now
knows better form and colour.
But the venality of artists
has not diminished nor their mortality!

■
Note: In a cave at Lescaux in France there is a magnificent drawing of a bull on the cave wall. Palaeontologists believe that thousands of years back primitive humans used to request the bull's painting to succumb to their spears in a hunt so they could feast their community.

અમૃત

સ્વર્ગમાં દેવોને જોશીલા કરવા
મારો પીણું તરીકે ઉપયોગ.
કલાના દેવને મન થયું
પૃથ્વીના લોકોને કલા માટે
ઉત્સાહિત કરવા.
મારી ઓલ ભરી એક ટેકરીએ લઈ ગયો
અને ત્યાં મને ઢોળી નાખ્યું.

ઉત્સાહથી ઊભરાતું તિરાડોમાં થઈ
હું ગુફાની છત પર પહોંચ્યું.
નીચે ગણગણાટ સાંભળ્યો.

એક આદિ-માનવ
તેના કબીલામાં ઉજવાણી કરવા
તેણે દોરેલા મહાકાય પાડાના ચિત્ર પાસે
તેનો ભોગ શિકાર દરમિયાન માંગતો હતો.
મને આ લોભ જોઈ
અભાવ થયો.

હું નીચે તો નીતર્યું -
માનવ પર નહીં
પણ ચિત્ર પર.
કલાકાર તો ભૂખરી માટીમાં
ક્યારનો ભળી ગયો
પણ એની કલા
ગુફાએ ગુફાએ
ચિત્રે ચિત્રે
ગેલરીએ ગેલરીએ
આખા જગતમાં પ્રસરી.
માનવોને રંગ અને આકારની સમજ વધી.
પણ કલાકારોની કૃપણતા ઘટી નથી
અને નથી ઘટી એમની નાશવંતતા!

■
નોંધ: વિજ્ઞાનીઓ માને છે કે જેનો શિકાર કરવો હોય એવા પશુનું આદિ માનવ ગુફામાં ચિત્ર દોરતો, અને પછી પશુને શિકાર દરમિયાન પોતાનો ભોગ આપવાની આજીજી કરતો જેથી એના કબીલાનું સમારંભ કરીને પેટ ભરાય.

Egyptian Hieroglyph

I was a message
for mortals
from the god of life and death
painted boldly
on a rock
to make life
eternal.

In a generation
nothing survived save
faint trash.

I was overrun
by herds of messages
all imperishable
from fresher gods
on how to make dying
such giggly fun!

Desert

I was a
persistent passion
that conjured in sand
a series of caravans
each flashier than the prior
of slaves and merchandise
that vanished
into drawers of the horizon
only to reappear
again and again
under my prodding
flying other pennants.

મિસરની ચિત્રલિપિ

મૃત્યુ અને જીવનના દેવનો
મર્ત્યો માટેનો હું
શાશ્વત પેગમ હતો.
જીવનને અમર બનાવવા
ગુહ્ય જગાએ
મારું ચિત્રણ થયું હતું.
એક સદી પછી
આછા લસરકા સિવાય
દીવાલ પર મારું
કંઈ ન બચ્યું.
નવા નવા દેવોના
સંખ્યાબંધ
સનાતન પેગમો
મને ભૂંસી મારા પર
ચિત્રાઈ ગયા હતા
મૃત્યુની ઉજવણીના!

મરુ-ભૂમિ

હું એ આવેગ હતો
જેણે રેતમાં
ગુલામોના, માલના
એકબીજાથી ચઢિયાતા
એકબીજાથી વધુ ભપકાદાર
કેટલાય કાફલાઓ પ્રેર્યા
જે ક્ષિતિજનાં ખાનાંઓમાં
સમાઈ ભુલાઈ ગયા
અને ફરીફરી સજીવન થયા
મારી ઘોંચવણીથી
બીજી માલિકીઓ નીચે
ધ્વજો ફરકાવતા..

